

DE BA

ZUIN

Stemmen uit „De Gereformeerde Kerken in Nederland.”

(Ten voordeele van de Theologische School te Kampen.)

Tor II : 1a, Blaagt de bazuin!

Vrijdag 10 Januari 1902.

Wag. I : 4, Is het voor u lieben wel de tijd / dat gij woont in uwe gewelfde huizen, en zal dit huis woest zijn?

Dit blad verschijnt des Vrijdags. Prijs per 3 maanden, fr. per post f 1.50. Voor Oost-Friesland en Amerika f 1.75. Voor Z.-Afrika f 1.75. Abonnementen buiten het Rijk moeten per kwartaal vóór uit worden betaald. Afzonderlijke Nrs 12½ ct. Advertentiën van 1—10 regels f 1; elke regel meer 10 cts. Boek-advertentiën 3/2 maal.

UITGEVER:
C. PH. ZALSMAN,
KAMPEN.

Advertentiën en Bestellingen vrachtfvrij te adresseeren aan den UITGEVER G. PH. ZALSMAN te KAMPEN. — Kerkelijke Berichten en Stukken der Medewerkers aan den REDACTEUR, dHr. C. MULDER te KAMPEN. — Binnenlandsche Ruilbladen, Intezenden Stukken en Werken ter recensie aan den HOOFDREDACTEUR, Dr. H. BAYNCK te KAMPEN. —

Officiële Kerkelijke Berichten enz.

PLAATSELIJKE KERKEN.

HOLLANDSCHEVELD. 30 Dec. 1901. Met blijdschap en dank aan God, mochten wij van onzen geachten Leeraar Ds. A. van Dijk vernemen, dat hij voor de roeping naar De Krim heeft bedacht. Stille de Heere zijnen arbeid in deze gemeente nog verder tot een rijken zegen, opdat in dezen ook nog zijn naam verheerlijkt worde en Hij den dank ontvange.
Namens den Kerkeraad,
S. BOOZ, Scriba.

OOSTBURG. 1-1, '02. Bij de Geref. kerk alhier werd tot Hender en Leenaar beroepen de Welerw. heer M. F. Visser te Oostkapelle.

Namens den Kerkeraad,
J. CATSMAN, Scriba.

OENKERK. 6 Jan. 1902. De kerkeraad, der Geref. kerk alhier heeft benoemd tot zijn scriba den onderling

F. KALSBEER.

OLDEMARKT. 7 Jan. 1902. Aangenomen het beroep naar de Geref. kerk te Oldemarkt en Paasloo door den heer H. Brinkman, Cand. van Kampen.

M. SWEEP.

CLASSEN.

Classis Gorinchem.

De Classe Gorinchem vergadert D. V. te Gorinchem op **Douderdag 6 Febr. e.k.**

Opgaven voor het Agendum worden ingewacht aan onderstaand adres, tot 25 Januari e.k.

Namens de Kerk van Gorinchem,
J. VAN ANDEL.

6 Jan. 1902.

ONTVANGSTEN.

Voor een nieuw kerkgebouw te Terwispe.

Van de Ger. gem. te:
Wirdum f 3,50 's-Hage A f 10,00
Winschoten - 3,00 Sloterdijk - 2,63
Gouda A - 2,50
Van N. N. door Ds. Plet te Wezep - 2,50
P. A. SMILDE, Penn.

Heerenveen, 7 Jan. 1902.

Voor de Zending in den Z. o. h. van Friesland.

Van de Ger. gem. te Enschedé f 8,52
Door l's. Breukelaar te Bodegraven, bijeenverzameld - 5,50
P. A. SMILDE, Penn.

Heerenveen, 7 Jan. 1902.

Inw. Zending in Drente.

Ontvangen in December 1901:
Meppel coll. f 87,03; Dierf. f 9,25 (1/2 Kerstcoll.); Hijken f 4,36; Appelscha (2e Kerstcoll.) f 4,08.
Mej. H. te Rotterdam f 2,50; gift uit Idé f 1; Ruinen (coll. Bijbelzetting) f 3,10; geoll. door br. Grevling f 2,92.

Den gevers wordt voor deze bijdragen door ons dank gezegd en wij wenschen hun en allen, die ons in het vorige jaar steunden, bij de intrede van 1902 een gezegend jaar, waarin hun vele weldaden mogen worden. Ook bevelen wij onzen arbeid bij vernieuwing der barmhartigheid aan. Thans zijn onze behoeften groot, want het batig saldo der vorige jaren is in het laatste jaar bij de uitgaven versmolten. Zul-
len wij thans op denzelfden voet voortgaan, dan is het noodig, dat onze ontvangsten minstens f 500,— vermeerderen. Zullen de Broeders en Zusters ons hietoe helpen? Wij hopen van al en treden met deze verwachting dit jaar in.

Namens Deputaten voorn,
H. A. DIJKSTRA, Secr.-Penn.

Dierf., Jan. 1902.

Voor het Prov. Ger. Weeshuis te Middelhamis.

In dank ontvangen van de gemeente te:
Zegwaart f 8,27 Stellendam f 2,74
Rozenburg - 4,05 Leiden A bijz. coll. - 20,49
En van de Jongedochtersver. „Bid en Werk" te Middelhamis eene Kerstgave - 5,—
Van de Geref. Zondagschool te Vlaardingen, voor het Kerstfeest - 11,40
Aan allen, die tot ondersteuning van het Weeshuis der Gereformeerde kerken in Zuid-Holland ons iets deden of versnapering voor de weezzen dier kerken ons iets deden

toekomen in het afgelopen jaar, brengen wij nogmaals onzen hartelijken dank

De Directeur v. h. Weeshuis,
H. SCHOONEBOONEN JACOBZ.

THEOLOGISCHE SCHOOL.

Collecten.

Kuipje	2e coll. f 4,45	Oostkapelle	f 6,13
Donkerbroek	- 4,01	Serooskerke	- 11,37
Velp A	- 13,86	O. & W.-Souburg	- 15,13
Nijmegen	- 10,92	Vlissingen A	- 14,70
Huizen 3e 1/2 c.	- 2,43	B	- 14,19
Arnhem A	- 16,15	Veere	- 9,09
Arnhemuiden	- 5,73	Vrouwepolder	- 6,43
Domburg	- 2,18	Assen 6 Dec. c	- 14,57
Gapinge	- 1,29	Appelscha	- 3,09
Grijskerke	- 21,54	Borger	- 3,70
Koudekerke	- 13,97	Gasselter-Nijveen	- 7,70
St-Laurens	- 4,20	Haulerwijk	- 3,95
Meliskerke	- 6,84	Norg	- 1,26
Middelburg A	- 24,47	Roden	- 3,66
B	- 9,55	Vries	- 5,15
C	- 27,09		

Contributies en Giften.

Door Ds. G. Doekes te Heemse, Corr. Cl. Ommen, de contrib. uit Lullen, Corr. J. den Boer, van Ds. J. Schoemaker f 2, H. Blokzijl f 2, G. J. Ekenhorst f 2, J. v. d. Linde f 2, B. v. d. Graaf f 2, W. v. d. Graaf f 1,50, J. Smit f 0,50, F. v. Faassen f 1, J. Berends f 0,70, A. J. Nijhuis f 1, B. J. Bosch f 0,75, H. J. Bouwhuis f 0,75, J. Kampman f 0,40, R. Reinink f 0,50, J. Hofink f 0,50, J. de Boer f 0,50, E. Benen f 0,40, G. Brink f 0,50, T. Schuurhuis f 0,50, G. J. Waterink f 0,40, E. Nijboer f 0,25, D. Bril f 0,50, G. v. d. Belt f 0,25, H. Lam-
marink f 0,25, A. Holzeboesch f 0,15, P. Franzen f 0,25, B. J. Snel f 0,25, H. Tiekman f 1, J. Reinink f 0,40, H. Westenber-
g f 0,50, G. J. Odink f 0,50, J. Broekrolofs f 0,50, J. Blokzijl f 0,50, Wed. van Goor f 0,50, H. J. Roelofs f 0,50, H. Wel-
mers f 0,50, E. Stoeten f 0,25, H. Stoeten f 0,25, A. Reinink f 0,25, E. Bril f 0,25, G. Franzen f 0,25, H. J. Schuur-
huis f 0,15.

Door Ds. A. H. v. Minnen te's Gravenzande, Corr. J. Fare-
kamp, van G. Boon f 1, J. Varkamp f 1, E. v. d. Kaaf f 0,50, A. v. d. Kaaf f 1, M. v. d. Hout f 1, H. van Staal-
duinen f 1, D. Boon f 1, M. Nouwt f 1, J. van Deventer f 1, J. van der Ende f 1, S. de Bruin f 1, C. van Trigt f 1, H. v. d. Sar f 1, Wed. C. v. d. Sar f 1, Ds. v. Minnen f 1.

Postmerk Rotterdam: uit „Ch." „Van een B. broeder onder hartelijke heilbede voor Theol. School zowel als voor de Vr. Univ. f 2,50.

De Penningmeester
van de Theologische School,
Dr. H. FRANKEN.

Zwolle, 4 Jan. 1901.

Voor de Zending op Soemba.

Ds. Bennink te Westerborg, uit het Zendingstusje f 3,—
der Dames B. Kerste f 17,10 Zwolle Kerste f 141,70
Bedum A - 43,65 Smilde A - 28,28
Koevorden - 13,40 Nijveen - 12,35
Schoonebeek - 16,14 N.-Pekela - 45,25
Houwerzijl - 10,30 Dalfsen - 13,21
Scheemda - 11,01 Sauwert - 19,61
Tenboer f 30,47
pl. f 1,52
Staphorst - 19,—
Hollandscheveld - 17,69 Biedum - 30,28
Beilen - 14,13 Holten - 7,52
Nieuw-Dordrecht - 4,46 Onstw.-Mussel - 4,20
Smilde B - 1,— Nieuw-Beerta - 4,76
Blokz., Zend. bus - 24,80 Rijsen - 3,01
O.-Pekela - 64,80 Roden - 9,05
Uithuizerm. W.G. - 42,51 Spijk A - 110,—
Stad Vollenhove - 3,90

Ds. Felix te Roden, coll. v. d. Zondagschool f 3,42
Ds. Bos te Tenboer, bij de Bijbelzetting verz. - 29,89
H. Salomons te Gasselter-Nijveen, gev. in de coll. - 2,50
J. Aarts te Blokzijl, gev. in de coll. - 11,—
„ van de Zondagschool - 19,46
„ „ a. d. Wetering - 5,36
Ds. Oegema te Wildervank, gev. i/d. coll. - 8,—
2 plus 1 plus 5 gld.
M. Veldhuis te Bedum, gev. in de coll. - 5,—
Ds. Weuels te Dwingelo, van de Jongel. Vereen.
de Pijbündel - 2,50
Ds. ten Hoor te Uith. W. G. „een gelofte" - 1,—
Ds. Ploos van Amstel te Zwolle en Meijuffr. M. - 4,50
J. Eises, van de centster der Heidenz. te Vries - 7,25
Ds. Meijering te N.-Pekela, verz. in de Zending-
bijeenkomst - 38,33
Ds. Meijering, gev. in de coll. 2 giften à 10 pl. 5 gld. - 15,—
Dito van de Jongel.-Vereen. Dorkas - 6,10
„ gev. in de coll. 3 giften à 25 et. pl. f 1 pl. 50 et. - 1,75
„ van de Jongel.-Vereen. Eben-haezer - 5,08
J. DUURSEMA, Quacstor.

Uithuizen, 6 Jan. 1902.

DE TEKST ONZER

LITURGIE.

Over den gezaghebbenden, kerkelijken tekst van onze liturgische geschriften bestaat onder de tot oordeel bevoegden nog lang geen eenstemmigheid.

Prof. Rutgers bezorgde in 1897 eene uitgave, waaraan een tekst ten grondslag lag, die naar zijne meening en die zijner medewerkers op last van de Dordsche Synode vastgesteld was.

Maar reeds spoedig na het verschijnen dezer uitgave werd er het bezwaar tegen ingebracht, dat er zulk een officiële, door de kerken vastgestelde tekst van de liturgische geschriften niet bestond.

Dat bezwaar kwam vooral van den kant van Prof. M. A. Gooszen, hoogleeraar te Leiden, en Dr. L. A. van Langeraad, predikant te Ridderkerk.

Onafhankelijk van en onbekend met den arbeid van Prof. Rutgers, gelijk Prof. Gooszen in een Naschrift achter de jongste, straks te noemen studie van Dr. Langeraad in het licht stelt, had n.l. ook de Synode van de Ned. Heiv. kerk de zaak ter hand genomen. In overleg met de Nederlandsche Bijbel-Compagnie wees zij Prof. Gooszen aan, om te onderzoeken, welke tekst als de officiële te gelden had. Bij dat onderzoek kwam deze hoogleeraar tot de overtuiging, dat de Gereformeerde kerken als zoodanig nooit een officiële tekst voor de liturgische geschriften hadden vastgesteld, en dat de meest met kerkelijk gezag bekleede tekst nog te vinden was in eene uitgave, die in 1737 te Dordrecht op last van de Synode van Zuid-Holland het licht had gezien. Deze tekst werd dan ook door de Nederlandsche Bijbel-Compagnie aan hare uitgave van het jaar 1899 ten grondslag gelegd.

Maar onderwijl deze onderzoeken plaats hadden, deed Dr. van Langeraad in het Dordsch archief eene merkwaardige vondst. Hij ontdekte daar niet

alleen eene Kerkenordening van de Haagsche Synode van 1586, eigenhandig geteekend door praeses, assessor en scriba, maar ook eene Liturgie, bevattende zeven stukken, die naar zijne beschrijving samen één geheel vormen en eigenhandig geteekend zijn door Kinnedoncius als praeses en Cornelii als assessor dier Synode. Voor zoover deze stukken niet door of vanwege eene latere Generale Synode herzien mochten zijn, zouden zij natuurlijk voor de uitgave van een kerkelijken tekst allereerst in aanmerking komen.

Welke tekst dus aan onze liturgische geschriften ten grondslag moet gelegd worden, wordt verschillend beantwoord, en is tot heden toe een punt van geschil. In eene belangrijke brochure: *De authentieke tekst der Liturgische geschriften gehandhaafd tegen Prof. Dr. M. A. Gooszen* nam Prof. H. H. Kuiper het op voor de door Prof. Rutgers bezorgde uitgave als den door de Dordsche Synode officieel vastgestellten tekst. Het scheen, dat daarmede het pleit beslecht was. Maar daartegenover is Dr. van Langeraad nu weer opgetreden, en heeft in een degelijk verweerschrift, getiteld: *De tekst van de Liturgie der Nederlandsche Gereformeerde kerken*, met een Naschrift van Prof. Gooszen, en uitgegeven bij de firma Brill te Leiden, met klem van redenen zijn gevoelen gehandhaafd, dat de Dordsche Synode zulk een tekst voor de liturgische geschriften niet vastgesteld had.

Dit verschil van meening is te opmerkelijker, omdat de stukken en bescheiden, waarop beide partijen haar oordeel gronden, gemakkelijk te overzien en vrij eenvoudig zijn. Zelfs voor hen, die met historische onderzoekingen niet vertrouwd zijn, is de stand der quaestie zeer goed duidelijk te maken. En voor de leden der Gereformeerde kerken is het geschil niet onbelangrijk, omdat de Synode, die in dit jaar te Arnhem samenkomt, over den tekst der liturgische geschriften eene beslissing nemen moet. Op de Dordsche Synode van 1618/19

kwam onder vele andere belangrijke zaken ook de herziening van de Liturgie ter sprake. Men verlangde daarnaar, niet om redenen van wetenschappelijken aard, uit begeerte naar den oorspronkelijken of den misschien vroeger reeds kerkelijk vastgestellten tekst, maar omdat er in de uitgaven der Liturgie zoo veel verschil bestond en er praktisch door allen eene dringende behoefte aan eenparigheid gevoeld werd.

Vroegere Synoden hadden ook wel wat aan de Liturgie gedaan, maar eene correcte uitgave ervan bleef ontbreken. De Synodale bemoeienissen droegen weinig vrucht. De drukkers gaven een tekst naar willekeur. Dit veroorzaakte eene hopeloze verwarring, en telkens werden er dan ook klachten gehoord over het gemis van eenparigheid. De Zeeuwsche Synode van 1610 droeg daarom aan de Walcherse Commissie op, om eene correcte uitgave van de Liturgie te bezorgen. Deze verscheen in 1611 bij Schilders te Middelburg en bevatte het formulier van den doop, het avondmaal, het huwelijk, dan de Christelijke gebeden, en daarna het formulier van bevestiging van predikanten, ouderlingen, diakenen en dat van afsnijding en wederopneming, en aan het slot nog het Kort Begrip.

Maar deze uitgave maakte aan de verwarring geen einde; de klachten bleven aanhouden en kwamen ook op de Synode van 1618/19. Deze besloot daarom den 24en Mei van het laatstgenoemde jaar in de 174e zitting, dat iemand zou aangewezen worden om de Liturgie te herzien. Of hier toen één of meer personen met name voor aangewezen werden, is niet met zekerheid te zeggen. En evenmin, of de Commissie, ingeval ze ervoor aangewezen werd, aan deze zaak iets heeft gedaan.

Vier dagen later, den 28en Mei, in de 178e zitting, kwam de Synode op de zaak terug. Maar zij nam ze zelve niet ter hand en kon dat ook niet meer doen, omdat zij den volgenden dag uiteen zou gaan. Zij wees daarom eene Commissie

aan, en wel die, welke reeds benoemd was, om de Acta contracta goed te keuren, of ook eene andere, welke bestond uit de beide scriba's der Synode, Damman en Hommius. En zij gaf aan eene van deze beide Commissiën, die de zaak zou uitvoeren, in last, om de Liturgie te herzien, om ze na herziening bij de publieke geschriften te voegen, en om in deze uitgave de liturgische geschriften in eene bepaalde, door de Synode aangegeven volgorde op te nemen.

Uit dit alles blijkt, dat de Dordsche Synode van de herziening der Liturgie eene zeer eenvoudige voorstelling had. Met de herziening van Belijdenis en Catechismus was ze heel anders en uiterst zorgvuldig te werk gegaan. Maar de herziening der Liturgie bracht zij even ter sprake, toen zij op het punt stond van te scheiden. Zij droeg die herziening op aan twee Commissiën, zonder bepaalde aanwijzing, welke haar uitvoeren moest. Zij omschreef met geen woord, waarin de herziening bestaan moest, waar ze van moest uitgaan, welken tekst ze tot grondslag moest nemen. Zij droeg aan de Commissie ook niet op, om eene herziening te overwerpen en die op eene volgende Synode ter beoordeeling en vaststelling ter tafel te brengen. Maar zij gaf haar in last, om de Liturgie te herzien en dan voor eene uitgave te zorgen, met eene bepaalde volgorde van de daarin voorkomende geschriften.

Dat alles bewijst, dat de Synode onder herziening der Liturgie volstrekt niet verstaan heeft, wat wij er tegenwoordig bij denken. Prof. H. H. Kuiper zegt dan ook volkomen terecht, dat het woord revisie voor deze zaak „min gelukkig gekozen" is. Het was der Synode om niets anders te doen, dan om eenparigheid in de verschillende lezingen te brengen. Zoo ver gingen ook alleen de klachten, en daaraan wilde de Synode tege-
moet komen.

Hebben nu de beide door de Synode aangewezen Commissiën of heeft eene van haar beide den last der Synode

volbracht?

In geen geval is die last in zijn geheel volbracht. De Synode had n.l. twee dingen opgedragen, 1° om de Liturgie op boven omschreven wijze te herzien, en 2° om die herziene Liturgie bij de publieke geschriften te voegen en er dus eene officiële uitgave van te bezorgen. Dit tweede mandaat is door geen der beide Commissiën volbracht. Eene officiële uitgave van den tekst der liturgische geschriften bestaat er niet.

Maar het eerste mandaat, is dat vervuld? Heel ernstig schijnen de Commissiën hare taak niet te hebben opgevat. Want anders hadden ze ook wel voor eene officiële uitgave van den herziene tekst gezorgd, of zouden ze in elk geval wel uit zichzelf op de eene of andere wijze hebben kenbaar gemaakt, welke veranderingen door haar in de Liturgie waren aangebracht.

Maar niets van dat alles. Als de klachten over de verschillende lezingen der Liturgie na de Dordsche Synode niet hadden aangehouden, zouden wij er misschien niets van te weten zijn gekomen, of eene van beide Commissiën nog eenig deel van de haar opgedragen taak had vervuld, en waarin deze haar onvolledige arbeid dan bestaan had.

Maar de toestand bleef na de Synode gelijk als daarvoor. Daarom kwam er op de Provinciale Synode van Zuid-Holland, gehouden te Gouda in het jaar 1620, eene klacht, en werd er de wensch geuit, dat er toch bij doop, avondmaal, huwelijk enz. een eenparig formulier mocht gebruikt worden.

De Synode stemde met dien wensch in, achtte eenparigheid in de Liturgie tot opbouw van de gemeente noodig en nuttig en besloot daarom, aan de Classen toe te zenden, *hetgeen door Festus Hommius op last der Dordsche Synode tot conciliatie der formulieren was opgesteld*.

De Provinciale Synode te Gouda wist dus niet alleen, dat de Dordsche Synode over deze zaak gesproken en een besluit genomen had, maar zij droeg er blijk-

baar ook kennis van, dat Festus Hommius een stuk in zijn bezit had tot conciliatie der formulieren. Zij kon dit gemakkelijk weten, omdat er in haar midden verschillende personen waren, die de Dordsche Synode hadden bijgewoond. In het volgend jaar, 1621, kwam de Provinciale Synode van Zuid-Holland wederom saam, ditmaal te Rotterdam, en werd door Festus Hommius zelve, als assessor, bijgewoond. Toen nu de zaak van eene eenparige Liturgie opnieuw ter sprake kwam, gaf hij aan de vergadering over hetgeen tot conciliatie der formulieren in de Nationale Synode door de broederen, daar toe gesteld, was gecompliceerd.

Dit stuk bestond in een lijst van 35 verbeteringen, gemaakt op den tekst der Liturgie, gelijk die uitgegeven was in het jaar 1611 bij Schilders te Middelburg. Wie de „broederen” waren, die deze lijst van verbeteringen hebben opgesteld, weten we niet. Maar zeker is, dat zij het gedaan hebben op last der Synode; dat zij het nog gedurende de Dordsche Synode, en dus in een zeer korten tijd, moeten hebben opgesteld; en dat de herziening in niets anders bestaat heeft dan in het aanbrengen van eenige verbeteringen in den tekst der uitgave van 1611.

De Provinciale Synode te Rotterdam was met dit stuk van Hommius zoo ingenomen, dat zij, naar het schijnt, zonder deliberatie, besloot, dat voortaan alle kerkedienaren (in hare Provincie) zich naar deze aanwijzing zouden hebben te reguleeren. En daarmede in overeenstemming vermeldt de Classis Dordrecht in hare vergadering van 2 en 3 Nov. 1621, dat de Provinciale Synode, te Rotterdam gehouden, haar gelastte, om de Liturgieën te corrigeren naar hetgeen in de Synode te Rotterdam was beraamd.

Dit zijn de feiten, die van de latere getuigen aangaande deze zaak geen nieuw licht ontvangen, en daarom op zichzelf ons oordeel moeten bepalen.

En dan blijkt: 1° dat van wat wij tegenwoordig onder revisie verstaan, op de Generale Synode te Dordrecht en op de Provinciale Synode te Gouda en te Rotterdam geen sprake is geweest. Op al deze vergaderingen is alleen de praktische behoefte uitgesproken aan eenparigheid in de Liturgie.

2° dat het ten grondslag leggen van den tekst van 1611 en het aanbrengen van eenige verbeteringen in dien tekst geen vrucht is geweest en, met het oog op de korthoud van den tijd, waarin deze zoogenaamde „herziening” plaats had, ook moeilijk eene vrucht kan geweest zijn, van een wetenschappelijk onderzoek naar den oorspronkelijken (authentiek), naar den mischien kerkelijk reeds vastgestelden, of naar den uit liturgisch oogpunt besten tekst.

3° dat de praktische arbeid, n.l. het bezorgen van eenparigheid in de Liturgie, op last der Dordsche Synode door eene van harentwege aangewezen Commissie is verricht en als zodanig dus op kerkelijk gezag aanspraak mag maken.

4° dat men het met dit kerkelijk gezag, juist omdat het alleen gold een praktisch belang, niet zeer nauw genomen heeft. Niet alleen, dat de Commissie geene uitgave van de Liturgie bezorgde, gelijk de Synode haar opgedragen had. Maar zij maakte de kerken ook op geenerlei wijze met haar arbeid bekend. Toevallig weten wij iets van wat zij verricht heeft, doordat de Zuid-Hollandsche Synode bleef klagen over het gemis van eenparigheid in de Liturgie. En deze Synode nam de „conciatie” van Hommius c.s. gaarne aan, omdat zij haar als een uitnemend middel beschouwde, om aan het verschil in de Liturgie, binnen de grenzen harer Provincie, een einde te maken.

5° dat het kerkelijk gezag alleen dekt de opdracht, die door de Dordsche Synode aan de Commissie voor de „revisie” is verstrekt. Die opdracht was allereenvoudigst en omvatte niets anders dan het bezorgen van een eenparigen tekst. Wie iets anders en iets meer beoogt, wie kennen wil den oorspronkelijken tekst, of den tekst, gelijk die geheel of ten deele reeds vroeger door de kerken (bijv. op de Synode te 's-Gravenhage) mocht vastgesteld zijn, of den tekst, die uit liturgisch oogpunt de voorkeur verdient, kan bij den arbeid van de Commissie der Dordsche Synode niet blijven staan en kan zich dus ook niet beroepen op het gezag der Synode van Dordt.

6° dat nauwgezet onderzoek wel mogelijk in het licht kan stellen, dat de eenparige tekst, door eene Commissie vanwege de Dordsche Synode vastgesteld, weinig of niet afwijkt van den oorspronkelijken of van den eventueel door vroegere Synoden reeds vastgestelden tekst, of ook werkelijk die tekst is, welke uit liturgisch oogpunt de voorkeur verdient. Maar dit alles staat niet van tevoren vast op grond van de „herziening”, door de Dordsche Synode aan eene Commissie opgedragen, en dus niet krachtens het kerkelijk gezag van dien door de Commissie herziene tekst.

7° dat de tekst der Liturgie, door Prof. Rutgers uitgegeven, dus inderdaad

„kerkelijk vastgesteld” mag heeten, maar natuurlijk als zodanig, zonder meer, geen anderen tekst vertegenwoordigt, dan die vanwege de Dordsche Synode ter wille van een praktisch doel, n.l. tot het verkrijgen van eenparigheid, is vastgesteld.

BAVINCK.

DE GEREFORMEERDE BELIJDENIS OF DE GEREFORMEERDE BEGINSELEN.

III. (Slot.)

De Gereformeerde kerken hebben in haar bloeitijd den band aan de confessie voor de scholen van wetenschap voldoende en genoegzaam geacht.

Maar gelijk men weet de Vrije Universiteit verlangt tegenwoordig iets meer. In Art. 2 van de Statuten heet het: „De Vereeniging staat voor alle onderwijs, dat in hare scholen gegeven wordt, geheel en uitsluitend op den grondslag der Gereformeerde beginselen en erkent mitsdien als grondslag voor het onderwijs in de Godgeleerdheid de drie Formulieren van eenigheid”.

De bedoeling van Art. 2 is goed. Wij gelooven, dat de oprichters van de Universiteit ernede beoogden eene herleving en ontwikkeling der Gereformeerde wetenschap, zoo, dat er een heusch gebouw der wetenschap, in zuiver Gereformeerden stijl, zou worden opgetrokken. Maar o.i. zoekt men op een verkeerde wijze dat doel te bereiken. Immers,

a. Men verlegt het zwaartepunt uit de Gereformeerde belijdenis in de Gereformeerde beginselen. Lees maar de uitspraak van Dr. Kuiper (*Heraut* 1237): De Gereformeerde belijdenis is niet genoeg, „want er lag niet de minste waarborg in (zoo staat er letterlijk) dat zulk een hoogleeraar ook in zijn vak, dat hij te onderwijzen had, metterdaad de Gereformeerde beginselen zou handhaven, om de eenvoudige en alles afdoende reden, dat deze beginselen in de Gereformeerde confessie niet alle te vinden zijn” of, zooals het later heet, „niet met name zijn uitgedrukt”. Voorzeker een bevreemdende uitspraak! Bovenal bevreemdend, omdat Dr. Kuiper, die er zoo op staat, dat alle beginselen met name uitgedrukt voor hem moeten staan, zal iemand in de wetenschap Gereformerd zijn, zelf geen enkel erkend Gereformerd beginsel buiten die in de belijdenis formuleeren kan, zoodat men op zijn standpunt of in 't geheel niet gebonden is of slechts gebonden is aan wat heet te zijn een Gereformerd beginsel. De band aan de belijdenis geeft volgens Dr. Kuiper niet den minsten waarborg. Dit is zeker nog al kras.

Maar nog meer bevreemdend is de uitspraak van Dr. Kuiper (*Heraut* 1240) dat een hoogleeraar, die alleen gebonden is aan de belijdenis, vrij is om naast de confessie allerlei ethische, Luthersche of Roomsche beginselen te stellen en te verkondigen. Nu begint het ons waarlijk te schemeren. Indien Dr. Kuiper bedoelde, dat zulk een professor wel iets leeren kan, wat de Roomschen en de Lutherschen ook leeren, dan zijn wij het met hem eens. Want in vele punten is er onder alle Christenen overeenstemming. Doch dit bedoelt Dr. Kuiper ongetwijfeld niet. Hij meent, dat een hoogleeraar, die van harte de belijdenis aanvaardt en naar de belijdenis Gods Woord verklaart, specifiek Luthersche en Roomsche dwalingen zou kunnen verkondigen? Maar hoe zou hij dit mogen doen? Geeft hem de belijdenis daartoe het recht? Of is de belijdenis een reeks artikelen of bepalingen, die los naast elkander staan? Is er dan geen eenheid van gedachte in de belijdenis? Spreekt daarin geen geheele levensbeschouwing? Zou, indien een hoogleeraar waarlijk ongereformeerde, Luthersche of Roomsche beginselen verkondigde, het niet uit de belijdenis kunnen worden afgeleid, dat hij dwaalde? Genoemde uitspraak van Dr. Kuiper is o.i. zelf een dwaling. Een hoogleeraar kan, op de basis der belijdenis, onmogelijk vrij zijn om een dwaling te verkondigen. Want 1° staat iemand, die op het standpunt der confessie zich stelt, op den bodem van Gods Woord en 2° zal altoos uit Woord en belijdenis kunnen worden uitgemakt, of iets al of niet Gereformeerd is.

Het is dan ook volstrekt niet waar, wat Dr. Kuiper zegt (*Heraut* 1241) dat, wanneer een hoogeschool hare hoogleeraren alleen aan de confessie zou willen binden, daardoor de deur zou worden opgezet voor allerlei afwijkende meeningen, die men, met een beroep op de confessie, niet zou kunnen weren. Om dit te betoogen haalt hij twee voorbeelden aan, die zooals hij zegt, specifiek Gereformeerd zijn en niet in de belijdenis staan uitgedrukt, n.l. 1° dat de rechten en vrijheden des volks door God zijn geschonken en moeten gehandhaafd en 2° de beschouwing van het huwelijk en het recht tot echtscheiding.

Men zou hier kunnen twisten over het woord specifiek Gereformeerd, en kunnen vragen: Zijn deze twee voorbeelden wel specifiek Gereformeerd, en hebben ze daarom wel enige bewijss-

kracht? Doch dit daargelaten. Wij vragen: Heeft Dr. Kuiper het recht om te zeggen dat, omdat onze belijdenis niet een formulering van deze beginselen bevat, de confessie het recht geeft, om Luthersche en Roomsche dwalingen op deze bepaalde punten te leeren?

Dr. Kuiper zegt (*Heraut* 1240), dat in onze belijdenis het groote Christelijke beginsel, waarmede elke Christelijke kerk staat tegenover het pseudodogma van de Fransche revolutie, — dat de souvereiniteit berust bij het volk en door het volk wordt opgedragen aan wien het wil — beliden wordt. Maar daarmede is nog niet aangegeven het onderscheid tusschen den Lutheraan en den Calvinist. Het specifiek Gereformeerde beginsel, dat de rechten en de vrijheden des volks door God zijn geschonken en moeten gehandhaafd, staat niet in onze belijdenis uitgedrukt. Maar is dit beginsel niet uit de belijdenis af te leiden? Dr. Kuiper stemt dat zelf tot zekere hoogte toe en spreekt het uit, dat men tot dit beginsel gekomen is, ten deele, door de democratische inrichting der Gereformeerde kerken met hare presbyteriale kerkregering, en, ten deele door den invloed, die, zooals Bancroft opmerkte, van het dogma der uitverkiezing uitging. Wij kunnen verder gaan en zeggen dat, wat de belijdenis leert omtrent de verhouding van den mensch tot God, de leer van het beeld Gods, van de zonde en van de voorzienigheid, ja, de gansche grondgedachte der Gereformeerde beschouwing, hierop niet zonder invloed geweest is. Maar al stemmen we toe, dat het Calvinisme in zijne historie een democratischen trek heeft vertoond, wat zal men daarmede toch praktisch uitrichten bij de beoefening der wetenschap of het geven van onderwijs in Gereformeerden geest? Indien deze democratische trek in zulke algemeene bewoordingen wordt beschreven, als Dr. Kuiper doet, als hij zegt, dat de rechten des volks door God zijn geschonken en gehandhaafd dienen te worden, dan wordt dat ook door Luthersche en Roomsche juristen en theologen zeker zonder aarzelen erkend. Er blijft daarbij toch dan allerlei ingrijpend verschil mogelijk. Want welke zijn die rechten, die door God aan het volk zijn geschonken? Welke zijn ze in het algemeen, welke zijn ze in een gegeven tijd en in een bepaald land? Volgt er bijv. uit, dat men in 1894 tiven moest voor de kieswet-Tak, of dat men een voorstander moet zijn van huismanskiesrecht, of dat men het algemeen kiesrecht huldigt? De algemeene, vage formulering van dit dusgenaamde democratische beginsel zou dus praktisch toch niets baten, maar zou eventueel toch heel goed kunnen worden aangegrepen, om zich van een op deze praktische punten andersdenkend hoogleeraar op beleefde wijze te ontdoen.

Dr. Kuiper zegt verder, dat er in de belijdenis niet één Gereformeerd beginsel voor het huwelijksrecht bestaat. Vreemd! Als onze belijdenis het gebod Gods „Gij zult niet echtreken” verklaart, dan is daarmede toch zeker ook uitgesproken, dat het huwelijk is een instelling Gods. Het is waar, dat de confessie niet bevat eene beslissende uitspraak over de gevallen, waarin de echtscheiding mag worden toegelaten, maar hieruit volgt niet, dat een hoogleeraar, die gebonden is aan de belijdenis, het recht heeft om allerlei Roomsche en Luthersche beginselen te verkondigen, want hij is immers door de belijdenis gebonden aan de Schrift en wordt door zijne instemming met de Gereformeerde belijdenis verplicht, om te rade te gaan met de historie, bepaaldelijk ook in de Gereformeerde Christenheid. Maar onderstel, dat hij bij dit onderzoek kwam tot eene overtuiging, die niet in strijd was met Schrift of belijdenis; op welken grond zou hij dan als onrechtzinnig in de leer kunnen worden afgezet, al was het ook, dat zijne overtuiging niet overeenstemde met vele uitspraken van Gereformeerde theologen? Er zou daarvoor geen grond aanwezig zijn, omdat over wat Gereformeerd is, alleen de confessie beslist.

Het is o.i. dan ook niet waar, wat de *Heraut* 1241 zegt, dat de band aan de confessie de deur openlaat voor allerlei afwijkende meeningen. Wij vinden zulk een uitspraak bedenkelijk. Volgens het gevoelen van Dr. Kuiper wordt het zwaartepunt verlegd van de Gereformeerde belijdenis naar de Gereformeerde beginselen. Maar zoo wordt tevens de belijdenis, en met haar de kerk, op zij geschoven als van weinig beteekenis voor de wetenschap.

b. Maar erger nog, de belijdenis wordt aan de Gereformeerde beginselen ondergeschikt gemaakt.

Art. 2 van de Statuten zegt dit o.i. duidelijk. „De Vereeniging staat voor alle onderwijs, dat in hare scholen gegeven wordt, geheel en uitsluitend op den grondslag der Gereformeerde beginselen en erkent mitsdien als grondslag voor het onderwijs in de Godgeleerdheid de drie Formulieren van eenigheid.”

Nu geldt ons bezwaar niet het woordje „mitsdien”, we weten wel, dat dit beteekent „derhalve”. Maar ons bezwaar

geldt de zaak, de conclusie, die er in ligt. Uit de Gereformeerde beginselen wordt tot de belijdenis geconcludeerd. De Gereformeerde beginselen liggen achter en staan boven de belijdenis.

De *Heraut* (1238) zegt wel, om aan dat bezwaar te ontkomen, „dat beide gelijk zijn en de Gereformeerde beginselen in de belijdenis volkomen zuiver zijn uitgedrukt”, dat „beide elkaar volkomen dekken”. Maar dit is onjuist, want:

1°. Er zijn zeker, volgens het standpunt van Art. 2 en de bedoeling van den opsteller, en ook blijken hetgeen Dr. Kuiper zegt over de leer van het werkverbond, zonder twijfel Gereformeerde beginselen voor de Theologie als wetenschap, die niet in de belijdenis zijn uitgedrukt.

2°. Art. 2 zegt volstrekt niet (al beweert de *Heraut* 1238 dat), dat de Gereformeerde beginselen voor de Theologie volkomen zuiver zijn uitgedrukt, en elkaar dekken. Art. 2 laat de mogelijkheid open, dat ze in de belijdenis gebrekkig zijn uitgedrukt.

3°. De clauseule in Art. 2 (zoodanig gezag daaraan hechtende, als genoemde Synode, blijken hare eigen handelwijze en hare acten, aan de belijdenisschriften der Nederlandsche Gereformeerde kerken heeft toegekend) ondervangt het bezwaar niet, want zij kan zoo worden opgevat, dat, als de Vrije Universiteit, in casu het College van hoogleeraren, aantoonde, dat de Gereformeerde beginselen in de belijdenis gebrekkig zijn uitgedrukt, er herziening van de belijdenis moet plaats hebben — en dat wel in naam van de Gereformeerde beginselen.

4°. Voor de andere Faculteiten komt de belijdenis in het geheel niet in aanmerking. De Gereformeerde beginselen zijn daar het een en het al, zijn dus veel meer waard dan de belijdenis. De Gereformeerde belijdenis alleen geeft niet den minsten waarborg, zooals Dr. Kuiper zegt.

5°. Uit de *Heraut* blijkt duidelijk, dat de Vrije Universiteit zich ten doel stelt, om voor de verschillende wetenschappen beginselen op den duur te formuleeren. Dus krijgen wij dan een dubbele belijdenis, eene belijdenis door en voor de geïnstitueerde kerk, maar daarnaast eene belijdenis van wetenschappelijke beginselen door de Vrije Universiteit. Wie waarborgt, dat deze twee zullen overeenstemmen? En als er conflict is, wie beslist dan? Welke is de rechtbank, die moet uitmaken welke van beide gelijk heeft? Zullen de hoogleeraren uitspraak doen, of de Vereeniging, of de kerk? Wie beslist? Natuurlijk trekt de kerk dan aan het kortste einde. Want zij kan immers over de wetenschappelijke beginselen niet oordeelen. Zoo zou dan de kerk onderworpen worden aan de wetenschap. De Gereformeerde kerken aan de Vrije Universiteit. Maar dat zou nog erger zijn dan omgekeerd. Hoe hoog wij ook de wetenschap achten, aan zulk een knechting van de kerk aan de wetenschap zouden wij niet mede kunnen werken.

Juist daarom wenschen wij te blijven bij den eisch der Gereformeerden, die altoos de wetenschap alleen aan Gods Woord en de confessie wilden binden. Verder wenschen ook wij niet te gaan, omdat:

a. Een andere band onnoodig is. De band aan de Gereformeerde confessie geeft waarborg genoeg, dat de onderzoeker niet zal ingaan tegen het Woord van God. De Gereformeerden in het algemeen en de Gereformeerde kerken in het bijzonder mogen dan met eenig vertrouwen afwachten, dat de hoogleeraren, gebonden aan de belijdenis, zich daardoor zullen laten leiden en dus eene wetenschap zullen opbouwen in Gereformeerden stijl. Want Gods Woord is dan het licht op hun pad. De belijdenis zelf leert ons dit en verplicht ons om altoos op de Schrift terug te gaan. En wie haar waarlijk liefheeft, rekent vanzelf ook met de historie van het Gereformeerde denken en leven. Ook dat eischt de belijdenis. Zij is geen petrefact. Zij is zelf langs historischen weg ontstaan. Zij wil, dat er voortdurend onderzoek zij, een naspeuren van de gedachten Gods, die Hij, in de H. Schrift, in de natuur, en in de historie heeft neergelegd.

b. Een andere band kan ook gevaarlijk werken, zoowel voor de vrijheid van de wetenschap, als voor de vrijheid en het recht der kerken.

Wanneer men bindt aan de Gereformeerde beginselen, zonder meer, loopt men gevaar voor willekeur.

De wetenschappelijke onderzoeker moet vrijheid behouden. Alleen aan Gods Woord, aan de belijdenis en aan zijn geweten mag hij gebonden zijn. Het zal niet noodig zijn nog eens te herhalen, dat wij met deze vrijheid niet bedoelen een willekeurige ongebondenheid, een bandeloosheid. In onze rede van 2 Juli, pag. 13 v.v., waarnaar wij verwijzen, is o.i. duidelijk uiteengezet, dat dit niet het geval is. Wanneer wij spreken van de vrijheid van den man van wetenschap,

bedoelen wij daarmede, dat hij niet gebonden mag worden aan een onnatuurlijken band, aan de meening van een geleerde of van een club van geleerden. In dit euvel vervalt Dr. Kuiper, naar wij meenen. Hij zegt dat het Antirevolutionair Program beginselen vervat, die niet anders zijn dan Gereformeerde beginselen, ¹⁾ dat de hoogleeraren of de Vereeniging voor H. O. kan uitmaken en vaststellen, wat Gereformeerde beginselen zijn. Hierin zien wij iets gevaarlijks. Evenmin als de kerk, mag ook de academie tevoren voorschrijven, wat de uitkomst van het wetenschappelijk onderzoek zal zijn. Wij zijn in ons denken en onderzoeken alleen aan God en zijn Woord gebonden. Indien iemand nu staat op den grondslag van Gods Woord en van de Gereformeerde belijdenis, dan wordt zijn ziel geen geweld aangedaan, zijn eigen overtuiging stemt in met wat hij als grondslag aanneemt. Hij moge dan in zijn onderzoek op moeilijkheden stuiten, hij moge herhaaldelijk moeten zeggen: de kennis is mij te wonderlijk, ik kan er niet bij; in zijn onderzoeken en in zijn denken is de geleerde, staande op de basis der belijdenis, gebonden, ja, maar aan God en zijn Woord alleen.

Ook de kerk moet een waarborg hebben, dat de hoogleeraren zich houden aan de belijdenis. Over wat Gereformeerd is, beslist de belijdenis. Wat daarmede overeenkomt, moet erkend worden. Maar wanneer de „Gereformeerde beginselen” tot grondslag gelegd worden, is aan het bezwaar niet te ontkomen, dat de kerk geknecht wordt onder de wetenschap. En daarom wenschen wij, als grondslag van het wetenschappelijk onderzoek en van het onderwijs, niet de Gereformeerde beginselen, maar de Gereformeerde belijdenis.

H. BOUWMAN.

Hattem.

¹⁾ Hoe het oordeel uiteenloopen kan! Dr. Kuiper ziet in het antirevolutionair program niets dan Gereformeerde beginselen, en Dr. Kromsigt zegt, dat het niets specifiek Gereformeerd bevat en daarom evengoed door een Ethische als door een Gereformeerde, ja nog beter door een Ethische kan worden ondertekend (*Geref. Kerk* 26 Dec. j.l.)

DE NOODIGING TOT DE GEMEENSCHAP MET GOD IN CHRISTUS.

Maar Hij zeide tot hem: een zeker mensch bereide een groot avondmaal, en hij noodigde er velen enz. LUKAS 14: 16—24.

II.

»Een zeker mensch bereide een groot avondmaal en hij noodde er velen.« In het algemeen wordt hier voorgesteld hoe God uit eeuwige liefde den weg van genade geopend heeft tot heil van zondige menschen; een weg, waarin algenoegzaamheid van redding en zaligheid voor verlorenen om niet te vinden is, en waarvan de Joden, als het bevoorrechte volk, in de eerste plaats de tijding ontvingen. De gastheer, die een maaltijd bereide is God, de Drieëenige God in het algemeen, God de Vader, in het bijzonder. Hij is de Koning, die volgens eene andere gelijkenis zijnen Zoon eene bruiloft bereide, en hier als »een zeke mensch» wordt voorgesteld, hetgeen met den aard van deze gelijkenis het best overeen kwam. Het groot avondmaal geeft te kennen de gemeenschap met den Zaligmaker en al zijn heil; meermalen onder dit zinnebeeld voorgesteld en beloofd, Jesaja 25: 6, »En de Heere der heerschers zal op dezen berg allen volken een vetten maaltijd maken, van reinen wijn, van vet vol mers, van reine wijnen, die gezuiverd zijn.» Spreuken 9: 12, »Een toegerichte tafel.» Hoogli: 1: 12, »Een ronde tafel». Ps. 23, »Een tafel, die de Heere aanricht voor het aangezicht zijns volks tegenover hunne tegenpartijders, daar het hoofd vet gemaakt is, en de beker overvloedig.»

De offermaaltijden des O. T. waren ook schaduwden, en het H. A. is teken en zegel van de goederen des genadeverbonds. En met recht wordt de gemeenschap met Christus en al zijne gaven bij een maaltijd vergeleken. Alles leidt ons op tot een »maaltijd», die bereid is en waartoe men genoodigd werd, waaraan gasten deelnemen, die door spijs en drank hun honger stillen, hun dorst lesschen, verkrikt en verzadigd worden. Een »avondmaal», met het oog op de waardij, naar de gewoonte der Oosterlingen de kostbare maaltijden des avonds te houden. Ook was bij de komst van Christus in het vleesch de avond voor de Oud-Testamentische bedeeeling aangebroken; de schaduwden weken voor het lichaam; de voorzgingen werden vervuld in den persoon des Middelaars. Groot is die maaltijd, hetzij men let op den gastheer of bereider, den God van hemel en aarde, den Verbonds God, in wiens gunst en gemeenschap eeuwig heil, maar in wiens toorn eeuwige rampzaligheid is; hetzij op de gerechten, het vleesch en bloed des Zoons Gods, vergeving der zonden, ware zielevrede, rust des gewetens, vreugde in God, dat verbergen manna,

— waarnaar de gebrokenen en verslagenen van hart, de vermoeiden en beladenen, honger en dorsten, geloovende en gevoelende, dat zij buiten hetzelve niet kunnen leven, maar eeuwig moeten omkomen — voorts, verzekering, troost, hoop en eens eene zaligheid, die alle verwachting overtreft en alle beschrijving te boven gaat. »Groot» met het oog op het gezelschap, waarmee aan den maaltijd gemeenschap wordt geëend; vooreerst met God den Vader, Jezus Christus en den Heiligen Geest; dan alle kinderen Gods, zelfs de heiligen van vroegere eeuwen. »Groot» met het oog op de menigte gasten. Zij vormen een schaar, die niemand tellen kan. »Groot» met het oog op den duur van den maaltijd. Koning Ahasveros maakte een maaltijd van 180 dagen voor al zijne vorsten en knechten en daarop nog een van 7 dagen voor al het volk, van de kleinsten tot de grootsten; maar die maaltijd liep ten einde en er volgde spoedig opnieuw honger, wyl de genotene spijze en drank slechts voor een korten tijd verstreken. De geestelijke maaltijd zal duren tot in eeuwigheid. »Die van het water drinkt, dat Ik geef» sprak Jezus, »zal in eeuwigheid niet dorsten.» Aan dien maaltijd verheugt men zich met verwondering en aanbidding over de eeuwige liefde Gods; is men verheugd, in Christus de verlossing door zijn bloed, de vergeving der zonden te hebben gevonden, ja, wat meer zegt, in Christus aangenaam gemaakt te zijn voor God. Aan dien maaltijd is een hemelsche blijdschap, wyl de wet vervuld, de schuld betaald, de straf gedragen werd. De gasten weten het in meer of mindere mate, zij leven in het harte Gods, voor hen kwam de Christus op aard; zij werden opgezocht toen zij verre waren, staande gehouden op den weg der zonde en des doods, tot God bekeerd en door het geloof met Christus verenigd. Zij werden met God verzoend, ontvingen de aanneming tot kinderen, en wandelden op den weg naar het Vaderhuis. Zij achten het onmogelijk, dat de Waarachtige liegen zou, die zelf dat Vaderhuis hun toegezegd heeft in zijn Woord, dat hun ten licht en ten lamp verstrekt. Zij twijfelen niet aan de trouw van hun Heiland, die zelf voor hen den losprijs betaalde, en sprak, hen den Vader te zullen voorstellen, als eene reine maagd zonder vlek en rimpel. Zij vertrouwen op de leiding des H. G., die zelf hunne schreden wou richten op den weg des geloofs en hunne harten tot zijne tempelen maken.

Aan dien maaltijd zingt de een: »ik verheug mij in den Heere en mijne ziel is vrolijk in mijnen God; want Hij heeft mij gegeven kleederen des heils en mij met den rok der gerechtigheid bekleed.» En een ander, ziende op den Gever: »loof den Heere mijne ziel, vergeet geene van zijne weldadigheden, het is God, die ze u bewees.» En een derde, denkende aan het offer der liefde: »Gode zij dank voor zijne onuitsprekelijke gave.» En een vierde, genietende de dadelijke vrucht van die gave: »Gode verborgen omgang vinden zielen, daar zijn vrees in woont.» Hoe zouden wij al de liederen kunnen herinneren, die aan de gezade-tafel gezongen worden.

De kerk des Heeren is rijk aan liederen, als de lente aan het gezang der vogelen; naarmate de toestand is, is de ontboezeming der ziel. Eene heerlijke ontboezeming van den man naar Gods harte is de 23ste Psalm. »De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken. Hij doet mij nederliggen in grasweiden, Hij voert mij zachtjes aan zeer stille wateren. Hij verkwikt mijne ziel enz.

Die kalme taal des geloofs, hoe getuigt ze van een innerlijken vrede, van een blijdschap, die de wereld niet kent. Deze blijdschap is waar, gegrond, heiligend, eeuwigdurend. Deze vreugde ontneemt ons den smaak van duizend aardse genoege en ontrooft ons toch de aardse vreugde niet; want als onderaan van Christus genieten wij eerst, wat door ons verzondigd, voor ons verworven en aan ons gegeven werd. Als wij ons in God verblijden, zien wij in alles zijn hand; zijne liefde, zijne trouw kunnen wij in een teug waters proeven, dat Hij groot is van goedertierenheid. Als gasten aan de genadetafel hebben wij veel hier beneden, en dat vele is ten onderpand van het onuitsprekelijke, eens in den hemel ons deel. De Christen, arm aan wereldse goederen, benijdt, zoo hij leeft bij zijn hart, de wereld hare schatten niet. En de Christen, wie hij ook zij, hij ga steeds bedelarm tot den troon der genade; maar achte zich een koning te rijk. Welke wegen de Heere ook met hem houden moge, welke ook de mate der gave, der genade zij, hem door Christus verleend, hij zal gaarne onze bewering beamen: de noodiging tot de gemeenschap met God in Christus roept niet tot aardse vreugde; maar toch tot blijdschap. (Wordt vervolgd.)

NOTTEN.

VAN DE ZEKERHEID DES GELOOFS.

AMSTERDAM.

De hoogleeraar *Bavinck* heeft het Christelijk publiek weder aan zich verplicht, door het schenken eener nieuwe vrucht van zijn denkenden geest en zijn vaardige pen.

In het begin der vorige eeuw zou men dit geschrift genoemd hebben: eene verhandeling over de zekerheid des geloofs. En zoo het dan nog in de Latijnsche taal geschreven ware, zou het in de geleerde wereld opzien gebaard hebben, en in haar Boekzaal aan een scherpe, rationalistische critiek onderworpen zijn geworden.

Thans heet het slechts: *De zekerheid des geloofs*. Door Prof. Dr. H. Bavinck. Uitgave van J. H. Kok te Kampen. Het is geschreven in dat vloeiend, glasheldere Nederlandsch, dat al, wat Dr. Bavinck schrijft, kenmerkt, en de uitgever heeft gezorgd voor een passend gewaad, deugdzaam papier, een kloek letter, in het kort, voor een uiterlijk dat met den inhoud overeenstemt.

Op ons maakt dit geschrift den indruk van te zijn eene wijsgeerig-religieuze studie over hetgeen, ten slotte, het belangrijkste is voor elk mensch: de zekerheid des geloofs; d. i. van de waarheid der onzichtbare, eenwige dingen, waarop de mensch vertrouwt en waarin hij den vrede der ziel zoekt en moet vinden.

Het is geen partijchrift, maar blijft bij het algemeen Christelijke, bij datgene, waar het voor de eeuwigheid op aankomt, en waar ieder mensch over nadenkt, naar de zekerheid waarvan hij zoekt, en waarmede hij zich in dit vaak moeilijke leven, en in de ure des doods zoekt te troosten.

Deze studie van Prof. Bavinck is geheel gericht op de toestanden en de behoeften van den tegenwoordigen tijd. Aan de eene zijde het vulgaire ongeloof, alleen aanmerkende de dingen die men ziet, een breken met alle geloof. En aan de andere zijde rekening houdende met het feit, dat de klacht rechtvaardigt en zelfs onder hen die nog den naam van geloovigen dragen, hoeveel opgeschroefdheid en onnatuur; hoeveel geloof uit sleur, uit gemakzucht, uit moedeloosheid, hoeveel ongezonde reprisatie en valsch conservatisme!

„Geen twijfelzuchtiger en wankelmoediger geslacht dan de godgeleerden van beroep», roept de schrijver uit. „Naarmate de leer des geloofs van behandeling van alle mogelijke vragen zich onthoudt en haar materieelen inhoud inkrimpt, naarmate zij op strenge fundamenteering van hare beginselen zich toelegt, en uit deze in logische orde al het bijzondere afleidt, is zij innerlijk verzwaakt en verdeeld; eene bonte staalkaart van meeningen vertoont zich aan het oog van hem, die zich op haar gebied zoekt te oriënteren.»

Hoe komen wij nu tot de zekerheid des geloofs?

Het geloof, antwoordt de hoogleeraar, dat waarlijk dien naam verdient, brengt zijn eigen zekerheid mede. Indien wij de beloften Gods, in het Evangelie geopenbaard, b. v. de vergeving der zonden, van harte gelooven, dan gelooven wij tevens, dat wij die weldaad der vergeving persoonlijk voor onszelf uit genade deelachtig zijn; het eerste is zonder het laatste niet mogelijk. Zekerheid aangaande de waarheid des Evangelies is er immers alleen te verkrijgen in den weg van het persoonlijk, zaligmakend geloof. En evenals het weten, komt het geloof tot die zekerheid aangaande zichzelf niet door logische rede-nering, door steeds zichzelf te bespieden en na te denken over zijn eigene natuur; de „Kritiek der reinen Vernunft» is zelden aan de bevestiging onzer zekerheid bevorderlijk. Maar onmiddellijk en rechtstreeks vloeit de zekerheid uit het geloof zelve ons toe; de zekerheid is een wezenlijke eigenschap des geloofs, zij is er onafscheidelijk van en behoort tot onze natuur.

Er is dan ook geen hooger, geen zekerder zekerheid dan de zekerheid des geloofs.

Hoofddoel van deze studie is, aan te wijzen langs welken weg de zekerheid des geloofs verkregen wordt.

Hieraan gaan echter twee belangrijke hoofdstukken vooraf, namelijk om aan te wijzen, wat door deze zekerheid des geloofs te verstaan zij, en ten anderen hoe zij in verschillende richtingen is gezocht.

In den diepsten grond heeft elk mensch aan zekerheid behoefte.

Maar de wetenschap geeft deze zekerheid niet, ook niet de theologie, opgevat als wetenschap. Doch de theologie heeft, evenals de medische wetenschap, eene bij uitnemendheid praktische zijde. Theologie, waarlijk dien naam waardig, verschafte medicijn voor de krankheid der ziel, zij moet kunnen zeggen, hoe en in welken weg wij verlost kunnen worden van onze schuld, verzoend kunnen worden met God, lijdzaamheid en hope kunnen hebben te midden van de smarten des levens, en juichensstof kunnen vin-

den in het aangezicht van den dood.

Want zekerheid des geloofs is iets anders dan waarheid, overeenstemming van gedachte en werkelijkheid, dat dus een betrekking uitdrukt tusschen den inhoud van ons bewustzijn en het voorwerp onzer kennis. Zekerheid daarentegen is eene eigenschap, een toestand, eene hoedanigheid van het kennende onderwerp. „Zekerheid is het volkomen rusten van den geest in een voorwerp van kennis.»

Verschillende soorten van zekerheid worden daarna door den schrijver besproken en beoordeeld. De ware geloovige acht dan ook niets kostbaars dan het behoud van zijn geloof. De geloovige laat den wijsgeer zeggen: Ik denk, dus of daarom ben ik; hij zegt: Ik geloof, daarom ben ik en daarom is God.

Vervolgens worden besproken de verschillende richtingen, waarin de zekerheid des geloofs gezocht is.

Dat zekerheid iets anders is dan waarheid, wordt met sprekende voorbeelden o. a. met dat van *Socrates* aangetoond, en met te wijzen op het verschil bij *de Genestet* en *de Costa* waar te nemen. Dan komt de Roomsche leer aan de beurt en lezen wij de stoute uitspraak: dat de Roomsche werkelijkheid nog altijd te verkiezen is boven de Protestantische leerheiligheid. Amen, zeiden we, dit lezende; want, dit zijn de eigen woorden des schrijvers, „werkheiligheid komt toch, in de meeste gevallen, nog den naaste ten goede, maar leerheiligheid draagt geen andere vrucht dan liefdeloosheid en hoogmoed».

Schoon en zeer leerzaam zijn de bladzijden, die de schrijver wijdt aan de Hervormers en hun tijd, met de tijden, die na hem gekomen zijn.

De tijd der verbastering, na de Dordsche Synode, wordt in oorsprong, gang en gevolgen, met levendige kleuren geteekend. Godsdienst werd, ten slotte, klagen, geloof, zuchten en kermen, we reldontvluchting werd verward met wereldoverwinning.

In de Lutherse kerk kwam toen als reactie het *Herrnhutisme* en in de Gereformeerde kerk het *Methodisme* op.

Voor al belangrijk komt ons voor, wat Prof. Bavinck zegt van *Schleiermacher* en zijn school, de methode der ervaring. Wat ongelijke geloovigen „bevindingen» noemen, onderstellen, vergezellen en volgen het geloof, maar zijn er geen grond van en gaan er niet aan vooraf. De gronden voor de zekerheid onzes geloofs hebben we alleen in de H. Schrift, in hetgeen God daarin geopenbaard heeft, in de daden Gods buiten ons en voor ons, waarmede ons de H. Geest van het eeuwige leven verzekert. Al de waarheden, die den inhoud van ons Christelijk geloof uitmaken, brengen we niet als ingeschapen ideeën op de wereld mede, maar wij kennen ze alleen, als ze ons van buiten af worden medege-deeld.

En toch weet de geloovige niet te verklaren, hoe hij er aan komt. Alle oorsprongen zijn met den sluier van het mysterie bedekt; alle geboorte is uit duisternis tot licht. Gelooven is een daad van zedelijke energie, een daad van de hoogste zedelijke kracht, het is een werk Gods bij uitnemendheid, wyl het zijn kostelijkste en heerlijkste gave is. Het is een vasthouden aan God, als ziende den Onzienlijke, een kennen van zijn liefde, een steunen op zijne genade, een hopen op zijne trouw.

Wij noemden dit geschrift eene wijsgeerig-religieuze studie. En we bedoelden daarmede, dat Prof. Bavinck zijn onderwerp van alle kanten beziet en tot den grond en samenhang der zaken doordringt, dat hij niet scholastisch, systematisch, maar ziekduldig en Schriftuurlijk zijn stof behandelt.

Wij stellen dit te meer op prijs, omdat de richting, waarin de geesten veelal geleid worden, meer naar den omtrek dan naar het middelpunt der religie is. Ook is het gevaar niet onbesloten, dat langzamerhand de zuurdeesem van het rusten op het gedane werk (opus operatum) in kringen komt, waar het niet behoort.

Moge onze gebrekkige bespreking er nog toe medewerken om dezen arbeid van Prof. Bavinck bij het *Bazuin*-lezend publiek aan te bevelen. Ruste er een rijke zegen Gods op, om te wekken en te versterken hetgeen noodig is, namelijk: „eenerzijds een kinderlijken ootmoedigen geest, maar anderzijds ook een eerlijk en onbevagen gemoed, om zoowel het religieuze leven in zijn innerlijkst wezen te verstaan, als ook om het van alle dwaling en onwaarheid te zuiveren.»

W. H. GISPEN.

VOLKSNOEDEN.

Wij ontvingen het volgende schrijven:

Hooggeleerde Heer,

Door uw schrijven in de rubriek „Volksnooden» over „Gruwelijke dingen — in ons eigen land» word ik gedrongen een enkel woord in het midden te brengen. Natuurlijk

ben ik het met den inhoud en de strekking van uw schrijven geheel eens, wat de veroordeeling der gruwelen betreft. Welk Christen zou het daarmede niet eens zijn? Ook heb ik op de waarheid van dat schrijven niets aan te merken. Die gruwelijke dingen bestaan in Holland. Er zal wel niemand zijn, die dit zal willen tegenspreken.

Ook is het hoog tijd, dat aan die „gruwelijke dingen» niet in de toekomst, maar terstond een einde worde gemaakt.

Uwe scherpe veroordeeling van den bestaanden toestand is niet te scherp. En wij zijn de *Fr. Kerkh.* en U Hooggeleerde dank verschuldigd, dat eens de vinger op deze wondeplek is gelegd. Onze God, wiens barmhartigheden vele zijn, doe het onder zijnen zegen dienstbaar zijn als een middel om aan dezen schreienden toestand een spoedig einde te maken.

Maar waarom ik dan door uw schrijven gedrongen word, de pen op te nemen? Omdat het mij voorkomt, dat uw schrijven, tegen uwe bedoeling, aanleiding geeft om een gansch verkeerden indruk te geven. Ik althans en anderen met mij werden er eenigszins pijn ijk door aangedaan. Volgens mijne vaste overtuiging krijgen hier, althans zeker voor verre het grootste deel, „de verkeerden de schuld.»

Wel deed het mij goed, dat geschreven werd van „Steenfabrieken a/d. IJssel» en niet van „de Steenfabrieken a/d. IJssel.» Anders was ook het schrijven niet geheel waar geweest. Nu geschreven wordt van Steenfabrieken, en niet alle worden bedoeld, acht ik, dat der waarheid niet is tekort gedaan, maar dat de werkelijkheid zuiver wordt voorgesteld.

Maar ik heb bezwaar tegen twee zaken in uw schrijven genoemd. Gij zult mij wel vergunnen die te noemen. En ik vertrouw, dat gij daarvan nota zult willen nemen.

Gij hebt geschreven: „En vooral — zijn de predikanten en onderlingen in die plaatsen niet op de hoogte van deze verdrukking der armen en zwakken? Zij bezoeken toch ook die leden hunner gemeente. Zij hebben toch een open en geduldig oor voor de klachten van zulke misbruikte Christenen. Getuigen zij ook niet in de prediking, in de catechisatie, in het huisbezoek, tegen de verdrukking der geringen door de machtigen, waarvan Gods Woord zooveel kwaads zegt met bedreiging van oordeel?»

Dat is te veel gegeneraliseerd. Om begrijpelijke reden zal ik daarvan niet meer zeggen. Het is mij niet te doen om eene „ratio pro domo» te houden. Daarover zouden wij beter onder ons eens kunnen spreken.

In de tweede plaats hebt gij geschreven: „Een der afgevaardigden zeide in de Kamer, dat die schandelijkheden geschieden in een „streek, waar de antirevolutionaire geest heerscht. Is dit waar? Zou het waar zijn, dat zulke fabriekgruwelen geschieden enz.»

Voor al hierdoor wordt een gansch verkeerde indruk gevestigd en wordt, hoewel het vragerwijze is uitgedrukt, aan de verkeerden de schuld gegeven. Gij zult dat zeker niet willen. Veeleer zult gij dat willen helpen verhoeden en tegengaan. Dat zeggen van een der afgevaardigden is zeker niet voortgevoerd uit liefde voor den antirevolutionairen geest.

In het getuige de laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer, overwegend antirevol. district Gouda, bevinden zich verscheidene Steenfabrieken. En, gelijk ik reeds zeide, de misstanden, die aan het licht zijn gekomen, bestaan in de werkelijkheid.

Maar wil dat nu zeggen, dat het aan de antirevolutionairen is te wijten, dat deze gruwelijke dingen bestaan?

Of dat deze dingen bestaan op de fabrieken, die door antirevol. fabriekanten gedreven worden? Daartegen moet ik sterk opkomen, althans voor zoover ik kan oordeel en.

In het district Gouda staan 22 Steenfabrieken, en voor zoover mij bekend, zijn er slechts 2 antirevol. fabriekanten.

Nu weet ik niet, hoe het op al die fabrieken is gesteld. Buiten mijn kring heb ik in loco geen onderzoek ingesteld. Maar hoe het gesteld is in Nieuwerkerk a/d. IJssel, is mij niet onbekend. Daar is slechts éne fabriek, welke toebehoort aan een antirevolutionair. Het s de fabriek van den heer A. M. Hoogendijk Ezn. En nu is mij van zeer nabij bekend, door persoonlijk onderzoek, dat daar genoemde misstanden niet bestaan.

Natuurlijk zijn daar ook vrouwelijke personen werkzaam. Evengoed als in vele andere takken van industrie. Maar *gehuvde* vrouwen zijn daar niet werkzaam en worden *niet* beginsel daar niet toegelaten. Uit persoonlijke samenspreking met arbeiders en arbeidsters is mij niet gebleken, dat over loon of te zwaren te moeilijken arbeid wordt geklaagd; wel, dat er geroemd werd over gunstig onderscheid bij andere fabrieken vergeleken.

Ik ben er van verzekerd, dat, wat ik hier schrijf, onderzoek kan lijd. En mocht de pas verkozen vertegenwoordiger voor het district Gouda voor de Tweede Kamer, de heer Idenburg, of ook andere afgevaardigden, een onderzoek ter plaatse willen instellen, ik houd er mij van overtuigd, dat op de fabriek van den heer Hoogendijk gelegenheid zal worden gegeven om al e mogelijke inlichtingen, ook van de arbeiders en arbeidsters te verkrijgen.

Waar nu op andere fabrieken a/d. IJssel, zooveel mogelijk van vrouwenarbeid gebruik wordt gemaakt, ook van gehuvde en zwangere vrouwen, is het voor genoemde fabriek zeker een zware concurrentie. Maar niettegenstaande dat wordt op deze fabriek alzoogehandeld om des beginsels wil en moet deswege voordeel, dat anderen verkrijgen, worden opgeofferd. Gij ziet dus, dat een verkeerde indruk kan worden gevestigd, als er gesproken wordt van een streek, waar de antirevol. geest heerscht. Zoo krijgt men licht de gedachte, alsof hier de antirevolutionairen zulke gruwelen bedrijven. Om misverstand te voorkomen, zeg ik nog eens, dat ik niet weet, hoe het bij alle patroons a/d. IJssel gesteld is.

De misstanden in dezen kunnen niet worden

geweten aan den dienst des Woords. Hoe zal deze invloed uitoefenen bij fabrikanten, die daarmede gebroken hebben?

Die dezen dienst de deur uitzetten? Hier is roeping voor de volksvertegenwoordigers en voor de overheid.

En dat de overheid hier ingrijpe, is hoog tijd.

Nu wij een antirevol. vertegenwoordiger hebben voor ons district, die een warm hart heeft voor het volk en die groote gaven ontvangen heeft om de belangen des volks te bepleiten, is er hope, dat een verder onderzoek niet zal uitblijven en dat de Ministers en de Tweede Kamer bereid zullen worden bevonden om in dezen sociaal nood te voorzien en aan deze „gruwelijke dingen — in ons eigen land» een einde te maken.

Als gij vraagt: „Zou het om de eere van den Naam des Heeren niet noodig zijn, dat „ook in dit opzicht het volle licht opging over deze zonden, deze om wrake roepende gruwelen?» — stemmen wij daarmede van harte in.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn,

Uw dijnste broeder,

G. DALHUIJSEN, v. d. m.

Nieuwerkerk a/d. IJssel,

3 Jan. 1902.

Ook een steenfabrikant zond ons een protest met inlichtingen tegen hetgeen wij uit de *Friesche Kerkhede* hebben overgenomen en tegen hetgeen wij daaraan hebben toegevoegd.

In een volgend Nr. komen we op een en ander terug. Nu willen we alleen opmerken, dat wij niet van predikanten en onderlingen van de Geref. kerken hebben gesproken, maar van de predikanten en onderlingen in 't gemeen. Dat Ds. D. overigens met het getuigenis van de *Fr. K.* en ons tegen die „gruwelen» instemt, doet ons genoegen. We houden ons aanbevelen voor inlichtingen en oordeel ook van anderen.

L. LINDEBOOM.

Voor de Krijgsgevangenen op Ceylon.

Ingekomen bij Prof. *Bislerveld* een post-bewijs a f 3 van K. J. S. te Charlois; van de Dep. voor de Zending onder de Joden 50 ex. „Uit duisternis tot licht.»

Bij Prof. *Noordtj* van Olthoff te Krabendam verzameld door Okje O. en Jane Hofdijk f 28.

Met dank en verdere aanbeveling,

B.

Scheurkalenders in de Kazerne.

Door K. Greidanus, Marrum: van de Geref. Jongel.-V. f 1,25

Met hartelijken dank voor dezen eerste-ling in het pas begonnen jaar, en met toebidding van 's Heeren onmisbaren zegen aan alle vrienden van het Godsrijk, wenschen we van harte, dat ook de arbeid in het belang van leger en vloot, krachtig moge worden bevorderd.

E. KROPVELD.

Rijswijk, 3 Jan. 1902.

De heer Lund, een Baptistisch missionaris, heeft van 8000 personen uit het district Jamvay op de Philippijnen een schrijven om hulp ontvangen, daar zij het Romanisme willen verlaten. Onder hen waren 35 geletterden, 310 grijsaards en zieken, 1466 werklieden, 1937 vrouwen en jongelieden. Hierbij waren 30 aanstaande doopelingen, waarvan verscheidene Zondagschool-onderwijzers zijn; verder wilden 18 paren getrouwd worden. Bij het onderwijs in de leer komt nog veel huisbezoek; hoewel op de meeste plaatsen in het district Jamvay wel een station zal komen. Te midden van dat werk moest, volgens dat bericht, de heer Lund echter vanwege ziekte naar Spanje terugkeeren.

In de Bodleiaansche bibliotheek te Oxford heeft men een verzameling gedachten en spreekwoorden gevonden, door Luther verzameld en geschreven ten getale van 439. Deze zijn uitgegeven door den heer E. Thiele met verklaringen en toelichtende aanhalingen, welke meestal uit de werken van den Hervormer genomen zijn.

De Amerikaansche anarchiste Emma Goldmann heeft onlangs in het publiek gezegd, dat zij niet in een God geloof: dat zij niets van een wet wil weten; dat zij voor het huwelijk geen eerbied heeft; dat zij liever naar de hel gaat dan naar den hemel, en dergelijke goddeloosheden meer. — Zelfs in Amerika begint men te vragen moet de vrijheid van het gesprokene, geschrevene of gedrukte woord zoo ver gaan in een welgedoende, laat staan, Christelijke maatschappij?

De Amerikaan Pierpont Morgan Wendt pogingen aan om alle kerken te doen verenigen. Men zegt zelfs, dat hij ook brieven aan den Paus gericht heeft voor dat doel, om te weten, wat de Paus zou willen toegeven voor zulk een plan!

De Roomsche schrijver Dell zegt in de Engelsche „Monthly Review» van het Jezuitisme: dat hun moraal-theologie in den grond der zaak eene poging is, om die zedeleer te schikken naar de humaniteit of het menschzijn, zoals de Jezuiten dit verstaan. Het Jezuitisme is volgens hem een steen des aanstoots niet voor de kinderen der wereld maar voor de leden der Christelijke kerk, en alzo een last en belemmering voor haar arbeid.

In Australië maakt men zich gereed om het vijftigjarig feest der ontdekking van het goud op het vaste land aldaar te vieren! Zulke ontdekkingsfeesten zijn in deze eeuw meer te wachten.

†

Buitenlandsche Kerken.

Een voordracht van A. Bourrier. — Bourrier, vroeger Roomsche priester, thans predikant in Parijs, heeft onlangs te Barmen een voordracht gehouden, waarin hij den toestand der Roomsche priesterschetste en verklaarde, waarom velen met hun positie verlegen zijn en naar bevrijding uitzien.

Bourrier is in 1852 te Marseille geboren. In 1874 werd hij reeds vicaris aan de hoofdkerk in zijn geboorteplaats. Eene onderscheiding, die hem te beurt viel, omdat hij zooveel vertrouwen genoot en hem daarvoor met het oog op zijn leeftijd een bijzondere dispensatie gegeven werd. De leiding van „Cercle catholique“ werd hem opgedragen en in die betrekking maakte hij zich naam door zijne voordrachten tegen den anarchist Faure. Ook was hij als kanselredenaar zeer geacht.

In 1885 begon hij te twijfelen aan de waarheid der Roomsche leer, behield dit voor zich, maar vroeg verlof en ging in Parijs en Lausanne studeren. Daarna keerde hij, nog niet ten volle overtuigd en beslist, om met de Roomsche kerk te breken, in zijn ambt terug, waarin hij bij vernieuwing de toegankelijkheid van den bisschop genoot. Eindelijk trad hij in 1889 uit die kerk en studeerde aan de Protestantische Faculteit te Parijs in de theologie.

Te Barmen gaf hij een overzicht van zijne levensgeschiedenis, welke de levens- en lijdensgeschiedenis is van honderden priesters, die denzelfden strijd hebben, welken hij doorworsteld heeft. Hij verklaarde, dat de kerk, waarin hij geboren en opgevoed was, hem met roem en eer overladen had. Hij achtte zich gelukkig, toen hij in den geestelijken stand was opgenomen, omdat hij geloofde aan de waardigheid en de macht van het priesterschap. Met vreugde en in het gevoel zijner waardigheid vervulde hij de plichten, die het ambt hem oplegden. Toen echter de twijfel aangaande de leer van Rome in hem opkwam, braken de ongelukkigste dagen zijns levens aan. Vreeselijke aanvechtingen roofden hem dag en nacht de rust. Vooral de gedachte aan zijne ouders en familie verontrustte en pijnigde hem, als hij zich voorstelde, dat hij met de Roomsche kerk moest breken. Zijn uittreden zou hun schande en schand worden. Thans wordt hij nog in het diepst zijner ziel bewogen, als hij denkt aan de gewetensangsten, die hem in dien tijd folterden.

Zijn lijdensgeschiedenis is in hoofdzaak ook die van honderden andere priesters, die twijfelen, zuchten en lijden als hij en westersterven, gelijk hij meende weg te sterven. Daarom had hij besloten, hen te helpen en had daartoe een reformatorisch blad opgericht, dat hem voeling met den priesterstand en gelegenheid tot wederkeering uitging van gedachten zou geven. De naam van dit tijdschrift is „Le Chrétien français.“

Om aan te toonen hoe in Frankrijk de Roomsche Clerus den priester aan de kerk kluiert, deelde hij mede, hoe iemand lid van den geestelijken stand wordt. Bijna niemand wordt dit uit vrije keuze, in den regel, door list en geweld. Wie zelfstandig en vrij is, zoekt den priesterstand niet. De bijna volwassen jongeling wil daarvan niets weten, de rijke in het geheel niet.

De vinger Gods wijst den uitverkoren dienaar vaak reeds bij den doop aan. Spoedig zien de bijgeloovige ouders of verlichte, vrome oude vrouwen als teken van roeping tot het priesterambt boven de wieg van den zuigeling een witte duif zweven, of de moeder ziet des nachts een helder licht op het aangezicht van het kind vallen, dat zich in den vorm van een kruis op het voorhoofd afspiegelt; spoedig ziet een oude vrouw, die bij het bidden van den rozenkrans inslaapt, in den droom het kind in priestergewaad aan het altaar staan. Zulk een kind moet priester worden.

Is het arm, dan wordt voor zijn opvoeding en studie betaald. De aldus verkorene knaap kan niet terug; hij mag de schoonste verwachtingen zijner ouders niet te schande maken; dat zij den wensch huns harten vervuld mogen zien, eenmaal den zegen deelachtig te worden, die allen ten deel valt, die de eerste mis van den jongen priester bijwonen.

Soms maken de ouders bezwaren, maar die worden spoedig weggenomen, doordat men de moeder wijst op een vriendelijken levensavond in de welingerichte pastorie van haren zoon, die geëerd en bemind wordt van jong en oud. Den vader spiegelt men een onbezorgden ouderdom voor, als de zoon de priesterlijke waardigheid bekleeft. Op zijn twaalfde jaar, in sommige gevallen zelfs op zijn achte jaar, komt de knaap in het priesterseminarie. Van af dat oogenblik houden alle betrekkingen met de buitenwereld, zelfs met de naaste familieleden op. De liefde tot de ouders en familie en zelfs tot het vaderland wordt verstoofd, zij moeten voortaan alleen de kerk liefhebben. Het opzicht in het seminarie is uitermate scherp.

Zulk een opvoedingssysteem zegt Bourrier, moet noodzakelijk huichelarij en leugen kweken. De kweekelingen moeten zich aan de wereld onttrekken en aan alles wat buiten de kerk en de kloosters is, is de wereld. Dan schetst de spreker den jongen priester, als hij na zijne wijding onlosmakelijk aan de kerk gekluisterd wordt en uit de enge kloostercel in zijne wereld, de saracastie treedt. Hoe hij, bekleed met de macht om zonden te vergeven, in den biechtstoel met geheimen bekend wordt, die voor den jongen man tot verzoeking worden, en oorzaak zijn van de schandelijke geschiedenissen, die bij menigte onder het volk bekend zijn.

Verder wees hij er op, hoe de priester door de leer van Rome in allerlei mysteriën als gevangen zit en wie ernstig over die dingen nadenkt, in twijfel geraakt, zoodat menigeen, als hij uit den biechtstoel en van den kansel komt, een zeker Roomsche theoloog nazegt: „Ik kan mijne boeken niet aanzien zonder te sidderen; in plaats van de zielen te voeden, worden zij door mij vergiftigd.“

Denkt hij er over om heen te gaan, dan wordt hij in allerlei moeilijkheden gewikkeld en heeft hij een waren strijd te voeren. Het

valt niet gemakkelijk met de vele vooroordelen te breken; de gedachte aan ouders en familie weerhouden hem; ook vraagt hij zich af, wat er van hem worden zal, omdat hij voor elk ander beroep onbekwaam is; tengevolge van de eenzijdige opleiding is hij zoo min voor eenigen wetenschappelijken arbeid als voor handenarbeid bekwaam. Daarbij zijn meest alle priesters onbemiddeld.

Het is meer dan eens voorgekomen, dat een priester, wiens geweten langer blijven niet toeliet, en die de bezwaren overzag, welke hem wachtten, verstooting en armoede, aan den rand der vertwijfeling was. Om dezulken te helpen heeft Bourrier te Sèvres bij Parijs een Tehuis „Maison de refuge“ opgericht. In de laatste vier jaren zijn ongeveer 500 priesters uitgetreden, van welke 56 door hem en zijne bemiddeling ondersteund zijn. Van hen zijn 12 predikant geworden in de Protestantische kerk van Frankrijk; anderen zijn als evangelisten werkzaam, of zijn advocaat geworden; enkelen studeeren in de medicijnen, maar de meesten zijn werkzaam aan de pers.

Bourrier leeft in de verwachting, dat de beweging zich nog verder uitbreiden zal en dat, voor vele priesters en leken het licht van Gods Woord zal opgaan, en dat de prediking van Christus den Gekruisigde in Frankrijk rijke vruchten zal dragen tot eer en verheerlijking van God.

Dat deze verwachting vervuld worde.

SCHOLTEN.

ADVERTENTIËN.

God schonk ons heden een welgeschapen **Zoon.**

J. SLJBESMA, v. d. M.

M. SLJBESMA, van ANKEN.

2 Jan. 1902.

PASTORIE ULBOM.

Hedenacht, omstreeks half een, nam de Heere ons geliefd **Zoon** tje

DOEKE JAN

tot zich, in den aanvaligen leeftijd van 6 jaar en 8 maanden

O. BOERSMA.

D. BOERSMA—

TEN HAVE

GRIPSKERK,

4 Jan 1902.

De Heere nam onzen lieven Echtgenoot, Vader, Behuwd- en Grootvader

Adrianus de Boer

tot zich, in den ouderdom van 75 jaar, na een lijden van ongeveer tien maanden.

Het was zijn lust den Heere te dienen en met Gods volk te verkeer.

Zwaar valt ons dit verlies, doch wij wenschen Gode te zwijgen.

Uit aller naam,
WED. A. DE BOER—
WESTERVELD.

LANDSMEER,

6 Jan 1902.

Voor de vele bewijzen van deelneming, ondervonden bij het overlijden van onze geliefde Echtgenote, Moeder, Behuwd- en Grootmoeder, AALTJE HOOGENDOORN, betuigen wij onzen hartelijken dank.

Uit aller naam,
H. BATELAAN.

KOUDEKERK.

Voor Harmonikaspelers. HANDLEIDING

om zonder iotenkennis de Harmonika te bespelen en zelf te repareren.

Liederbundel I. Psalmen.

» II. Gezangen.

» III. Chr. Liederen.

» IV. Volksliederen.

Notenkennis onnoodig.

Prijs van Handleiding en Liederbundels per stuk 25 cents, franco toezending tegen postwissel of postzegels.

JOH. DE HEER, Rotterdam.

reparatie inrichting

Meubelfabriek „DE LIJMPOT.“

Wegens uitbreiding kunnen nog geplaatst worden

2 MEUBELMAKERS,

1 Houtdraaier, en 1 eenigszins gevorderd Leerling, om verder in het vak te worden opgeleid.

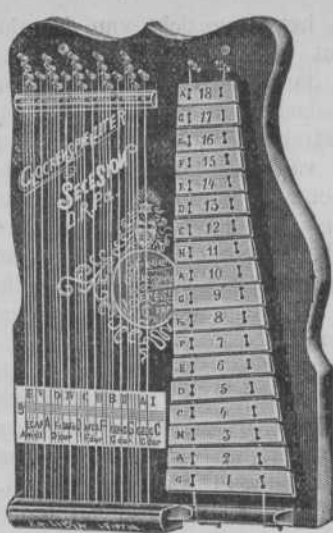
Vast werk. Loon naar bekwaamheid.

S. J. PRAAMSMA,

BOLSWARD.

NIEUWE BRIEFKAARTEN,

met of zonder firma bedrukt worden dagelijks franco verzonden voor **f 2,25 per 1000**, door ZALSMAN te KAMPEN.

HARPCARILLON.

Nieuw! Nieuw!

Keurig Instrument, bestaande uit 25 Harpsnaren en een Klokken-spel, bevattende 18 fijne stalen platen, die een zilverreinen toon voortbrengen. In normaal toon gestemd, kan het ook bij elk ander Instrument, Piano, Orgel, of wat ook, gebruikt worden.

Een kind kan het spelen. Groot huiselijk genot!

Prijs compleet, met alle toebehooren, **f 13,50**, franco thuis tegen postw. Prospectus gratis.

JOH. DE HEER, Rotterdam.

Overal Agenten gevraagd.

VERSCHEENEN:

DS. A. M. DIERMANSE
Wederlegging

van Bedenkingen tegen de Geheel-Onthouding

HETGEEN IS:

Een wederlegging van de bedenkingen ingebracht tegen de Gereformeerde Vereeniging voor Drankbestrijding.

Prijs **f 0,75**.

Boekdrukkerij De Vecht,

P. MOBACH, Dir.

BRUKELLEN.

Bij ZALSMAN te KAMPEN komt van de pers:

Misbruikte
Schriftuurplaatsen,

DOOR

E. KROVELD.

TWEEDE DRUK. 129 bladz. Ing. **80 ct. geb. f 1,25**.

Vele malen worden in het dagelijksch leven allerlei bijbelteksten op verkeerde manier aangehaald. Dit is de Schrift geweld aandoen en onteeren. Daarom was het een goed idee van Ds. KROVELD om eenige van zulke plaatsen toe te lichten in haar ware betekenis en te geven dat verkeerd gebruik in te gaan. We gelooven dat de geachte schrijver alleszins gelukkig is geweest in zijn poging. Op duidelijke, klemmende, grondige wijze wordt in dit nuttige boekje beloofd. Het is der lezing dubbel waard; het verrijkt onze Schriftkennis, en doet ons Chr. leven gezonder worden. (H. Volksblad.)

Alle Boekh. nemen bestellingen aan.

VEREENIGING
Christelijke Bibliotheek,

gevestigd te Nijkerk, **VIJFDE JAARGANG.**

Als deel 3 van den 5 n jaargang werd verzonden:

KERSTZEGEN
en andere schetsen,

DOOR

HENRIETTE BREDIUS,

9 vel druks.

De prijs van dit werk is **f 0,80** ingenaald. **f 1,20** gebonden.

De leden dezer Vereeniging ontvangen alle werken, die in den loop van het verenigingsjaar verschijnen, à 5 cent per vel druks.

Het program voor den vijfden jaargang staat geheel uit oorspronkelijk Nederlandsche werken. De leden ontvangen geen boeken, die reeds in tijdschriften verschenen, doch schied geheel nieuwe lectuur.

Men kan ten allen tijde lid worden, en treedt dan onmiddellijk in alle rechten der leden.

Men vrage den fraai geïllustreerden Catalogus, die op aanvraag gratis en franco wordt toegezonden. Alle Boekhandelaars nemen leden aan.

De Uitgever

G. F. CALLENBACH.

Is verschenen en alom te bekomen:

HET JAARBOEKJE

DER

Gereformeerde Kerken

voor 1902, 47ste JAARG., 30 cts.

Behalve een volledige Kerkelijke Statistiek bevat dit boekje **Kalender**, opgave van alle markten en watergetijden, lijst van Jongelings- en Jonged-Vereen en Zondagscholen. In het boeiende mengelwerk stukjes van Ds. A. v. d. SLUIJS, J. P. TAZELAAR enz. enz.

P. VAN DER SLUIJS.

ENKLUZEN.

ZALSMAN te Kampen is uitgever van het

Kerkelijk Handboekje,

zijnde een kort uittreksel van de voornaamste acten der Nationale en Provinciale Synoden, alsmede de Post-acta van de Nationale Synode van Dordrecht in 1618 en 1619.

Zeer dienstig en noodig voor Predikanten en Kerkeraden.

Opnieuw uitgegeven door de Synode van de Gereform. Kerken in Nederland, gehouden te Hoogeveen 1860. 340 bladz. gebonden f 1,65.

Alle Boekh. nemen bestellingen aan.

Niet meer dan drie gulden

kost de eerste jaargang van de „BIBLIOTHEEK VOOR HOOFD EN HART.“ De intekenaars ontvangen alle uitgaven in deze bibliotheek voor nagenoeg den halven prijs, d. w. z. dadelijk de 2 verschenen boeken: **Vrouwenweelde en Vrouwenmarkt** door JOHANNA BREEVOORT en **Fer Vrijheid en Rech;** — Eene heldin onder de helden van Zuid-Afrika, door de KEUNING, terwijl het derde boek in het laatst dezer maand aan de intekenaars wordt verzonden en het vierde, — dat een uitnemend werkje is voor de „nieuwe lidmaten“ (de mannelijke n.l.) — den laatsten Februari het licht zal zien; dus nog vóór de Paaschdagen.

Men kan de boeken ook in **stempelband** ontvangen voor **50 cents** per deel meer.

Het zijn geen uniformbanden voor heel de reeks, doch voor elk deel een afzonderlijk vervaardigde, keurige linnen band. Naar echter de uitgever meent te mogen beweren, zijn de omslagen eveneens zoo uitgevoerd, dat ook dit kleedje den meest gekuischten smaak zal bevredigen.

Vraagt bij uwen boekhandelaar het meer uitvoerige prospectus of bij den uitgever **D. A. DAAMEN** te Rotterdam.

Bij ZALSMAN te KAMPEN verschijnt:

Alphabetische lijst

van onderwerpen en denkbeelden met aanwijziging van daarop toepasselijke **PSALMVERZEN**,

DOOR

E. F. H. WOLF.

Tweede verbeterde druk.

Ing. f 1,00, g. b. f 1,40.

Een boekje niet alleen voor H. H. Predikanten en Studenten, maar ook voor het huisgezin en ieder die een toepasselijk Psalmvers wil zingen.

Alle Boekh. nemen bestellingen aan. In de Standaard van 25 Nov. lezen we hierover het volgende:

De uitvoerige titel zegt, wat dit boekje, in smakvol bandje, ons biedt.

Het feit dat van dit werkje nu een tweede druk uitkwam, bewijst wel, dat het in een behoefte voorziet. Voor predikanten met name, die, als ze hun stof gegrepen en verwerkt hebben, naar geschikte verzen uit onzen psalmboek zoeken — dikwijls een tijdroovende werk — dan men denkt! — is dit boekje een kostelijke gave.

„De Wachter“ (N.-AMERIKA) zegt hiervan het volgende:

Jarenlang gebruikte ik de 1e uitgave van dit werkje, en kan spreken van ervaring van hoe veel dienst het mij telkens was. Menigmaal zal het gebeuren, als men klaar is met zijne voorbereiding voor den Zondag, dat men nog heel wat tijd moet besteden aan het zoeken van gepaste psalmverzen. Met behulp van dit werkje, dat den inhoud onzer berijmde psalmen onder een groot tal van rubrieken saambrengt, kan men in korten tijd geschikte psalmverzen bij zijn onderwerp vinden. Geen predikant verzuime dit boekje zich aan te schaffen, dat ge bij onze boekhandelaars bestellen kunt, ook opdat meer uit heel onzen psalmboek gezongen worde en niet een zeker stel van de meest bekende verzen, zoals anders soms geschiedt.

A. KEIZER.

Is verschenen:

De zekerheid des Geloofs

DOOR

Prof. Dr. H. BAVINCK.

80 Pag. groot 8°. Prijs f 0,65. In Stempelband f 1,10.

Bij elken Boekh. verkrijgbaar zoodra de uitgever

J. H. KOK.

KAMPEN.

Gereformeerd Gymnasium,

te Amsterdam.

Sedert de vorige opgave ontving de Vereeniging voor Voorbereidend Universitair Onderwijs de volgende giften:

DOKKUM: H. J. f 1, S. J. H. f 1,5, A. H. f 1, P. B. f 1, J. H. T. f 1, D. S. f 2, O. A. B. f 1, R. F. f 1, J. A. B. f 2,50, D. K. f 1, J. H. B. f 1, P. G. v. d. M. f 1, L. B. f 1, P. J. H. f 1, H. J. T. f 1, S. P. H. f 1, A. H. f 1, P. C. v. f 0,50, T. L. D. f 0,50, J. M. f 0,50, Gez. B. f 1,50, Wed. G. W. f 2,50, H. f 0,50. RAARD: G. H. J. G. f 1, J. P. J. F. f 1, J. H. f 1, T. P. F. f 0,50, N. D. f 0, J. P. d. G. f 0,50, P. J. T. f 0,50, P. F. f 0,50, K. P. f 0,50, P. v. d. H. f 0,50, A. B. K. f 1, Wed. W. T. f 0,50. RINSUMAGEEST: P. S. P. f 1, H. S. f 1, A. D. W. f 0,50, G. L. v. d. B. f 0,50, K. W. d. J. f 0,50, D. P. I. G. f 1, Gebr. T. f 1, K. J. H. f 1,50, D. P. R. f 1, T. K. f 1, M. K. f 0,50, M. K. A. f 0,50, Wed. P. H. f 1, Wed. S. D. P. f 1. HANTUM: L. v. d. M. f 1, S. J. D. f 0,50. TERNAARD: G. F. B. f 1, D. P. P. f 2, P. D. P. f 1, R. D. P. f 1. HANTUMHUIZEN: Ds. B. H. Jr. f 2, K. J. B. f 1. OUDERGA: (W.) H. S. W. f 1, S. P. d. J. f 1,50, A. T. B. f 1, S. J. H. f 2, J. I. f 1, H. Z. f 0,50, W. T. Z. f 2,50, J. H. v. d. M. f 1, A. H. f 0,50, Wed. H. v. d. M. f 1. HOMMERTS: J. S. v. d. V. f 2, Wed. D. T. d. V. f 1. REITZUM: D. S. O. f 1, D. H. R. f 1, J. L. K. f 0,50, S. I. v. d. W. f 1, A. B. f 0,50, H. M. f 1, H. H. f 1, H. S. D. f 0,50, J. R. f 1. GENUM: A. K. f 0,50, J. F. f 0,50, A. P. R. f 0,25, A. L. f 1, A. d. J. f 1, M. M. H. f 0,50. HEEG: S. V. Jr. f 1, J. Z. f 0,50, J. a. Z. f 0,50, Ds. W. d. J. f 1, J. W. V. f 2,50, G. W. v. d. M. f 1, K. O. f 0,50, P. d. R. f 1, J. A. S. f 2,50, M. K. f 1, G. J. H. f 1, W. K. J. f 1, G. S. v. d. M. f 1, T. U. O. f 1, A. I. J. f 0,50, Wed. W. J. N. f 1, Dr. D. J. de V. f 2,50. BOZUM: J. W. f 2,50, H. T. O. f 0,50. GAASTMEER: Wel. H. f 0,50, A. P. W. f 1, A. J. O. f 1, N. N. f 0,50. FRANEKER: T. J. Z. f 1, H. d. G. f 1, P. L. f 1, J. N. f 1, P. F. f 0,50, T. J. S. f 0,50, H. v. K. f 1, C. K. v. d. V. f 0,50, Ds. v. d. B. f 1, P. J. f 0,50, P. H. f 0,50, I. J. B. f 1, K. J. Z. f 0,50, D. W. f 0,50, D. Z. f 0,50, J. v. d. V. f 0,50, T. J. S. f 1, J. O. f 1, M. d. v. f 0,50. SCHARNEGOUTUM: S. R. S. f 0,50, P. P. T. f 1. DE LEMMER: J. S. V. f 0,50, W. G. f 1, F. S. V. f 1, J. K. f 1, K. v. K. f 1. EE: S. d. J. f 0,50, M. Z. f 0,50, J. H. f 1, A. B. f 0,50, J. P. T. f 1, E. H. f 0,50. BUITENPOST: P. S. B. f 1, J. H. L. f 1, R. J. E. f 1, A. B. f 1, A. B. f 0,50, K. D. f 0,50, K. E. f 0,50. ANJUM: E. S. f 3 K. D. H. f 1, D. A. B. f 1, F. L. S. f 0,50, T. J. v. d. H. f 1, O. I. J. f 1, E. W. W. f 0,50, T. P. v. d. H. f 1, K. A. W. f 0,50, B. K. f 0,50, H. I. J. V. f 1, Ds. S. H. f 1. GEBKESKLOOSTER: M. P. P. f 2,50, H. J. P. f 2,50, J. J. B. J. f 0,50, K. P. f 2,50, R. J. Z. f 0,50. KOLLUM: L. S. B. f 1, S. P. B. f 2,50, W. B. f 1, M. P. f 0,50, v. E. f 0,50.

N. B. Niet vermeld zijn hier de bijdragen waarover per quantiteit wordt beschikt.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen: Voor de Vereeniging:

Aan Contributien:

Door den heer Jan van Zan'ten te Zeist uit f 291,50, door den heer A. W. de Leeuw Jzn. te Schoonrewoerd 1e storting f 6, door den heer A. Angelino f 58,50, door den heer P. Potma te Buitenpost f 149,75, door den heer J. Zoeter te Krimpen a/d Lek f 95,25, door den heer Jzn. Benkelman te Benschop f 18, door Ds. C. W. E. Ploos van Amstel te Zwolle f 171,50, door Ds. K. Doornbos te Wollega f 2, door den heer A. J. Stal te Voorthuizen f 115, door den heer G. A. Scheffal te Culemborg f 27, door den heer R. van Hartwijk te Rossum f 38, door den heer J. Diepenhorst te Strijen f 50, door den heer J. Wollswinkel te Schiedam f 183, door den heer J. Bouwes te Appingedam f 1.

Aan Collecten: (voor de Theol. faculteit):

Van de Ger. kerk te Delft f 41,09 (1/2 coll.), van idem te Leerdam f 11,13 1/2, van idem te Haarlem B f 4,93 1/2, van idem te Haarlem C f 15,41, van idem te Nieuw-Vennep f 20,42 1/2, van idem te Haarlemmermeer o/z f 21,12, van idem te Hoofddorp f 6,75, van idem te Vrijhuizen f 10,57, van idem te Sloterweg f 3,20, van idem te Halfweg f 22,53, van idem te Beverwijk f 38,99, van idem te Zaandam f 32,14, van idem te Zaandam B f 15,13 1/2, van idem te Westzaan f 2,65, van idem te Wormerveer f 8, van idem te Wormer f 2,43, van idem te Giesen Oudekerk f 3,75, van idem te Duesburg f 3,77, van idem te Westervoort f 2,90, van idem te Bonnekamp f 8, van idem te Steenwijk B f 20,25, van idem te Axel B (1/2 coll.) f 8,53, van idem te Huizen f 2,43.

Aan Schenkingen:

Gevoonden in de coll. te Amsterdam van J. v. S. f 1, door de Adm. van de Heraut van J. K. te H. f 1,20.

Voor de Medische Faculteit: